

Европейски съд по правата на човека

Езех и Конърс срещу Обединеното кралство (Ezeh and Connors v. The United Kingdom)

жалби No.39665/98 и No.40086/98

Решение от 9 октомври 2003 г. на Голямото отделение на Съда

(резюме)*

Чл. 6, т. 1: “наказателно обвинение”; **чл. 6, т. 3, б. “с”:** право на адвокатска помощ

При разграничаването между дисциплинарна и наказателна материя за целите на чл. 6 от Конвенцията, се прилагат критериите по делото Енгел: дали правната уредба на нарушението според вътрешното право на държавата-ответник е наказателноправна, дисциплинарна или едновременно и двете; какъв е характерът на нарушението, както и какви са характерът и тежестта на наказанието, което заплашва нарушителя.

Първият критерий има само относително значение. Вторият и третият са алтернативни, а не задължително кумулативни: за да се приеме, че чл. 6 е приложим, достатъчно е нарушението да е “наказателно” по характер от гледна точка на Конвенцията или засегнатото лице да подлежи на санкция, която по естеството и строгостта си се отнася поначало към “наказателноправната” сфера.

Наложено като санкция лишаване от свобода се отнася към наказателната сфера, освен когато по характер, продължителност или начин на изпълнение то не е “твърде тежко”.

Фактите по делото

I. Първият жалбоподател

Първият жалбоподател, Окечукуи Езех, бил осъден през 1991 г. за изнасилване, притежаване на самоделно оръжие и опит за убийство на три отделни срока лишаване от свобода, най-дългият от които бил 12 години. На 14 октомври 1996 г. той имал среща в стаята за свиждане в затвора с наблюдаващия го инспектор по пробацията, във връзка с изготвянето на доклад с оглед на преценка за условното му предсрочно освобождаване. Според инспектора, жалбоподателят я заплашил с убийство, ако не напише в доклада това, което той й каже.

Г-н Езех бил обвинен в извършване на нарушение на правило 47(17) от Правилата за затворите от 1964 г. (“Правилата за затворите”). Бил предложен за дисциплинарно наказание и заседанието пред директора на затвора било насрочено за 15 октомври 1996 г. На същата дата жалбоподателят писмено

---

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

поискал от директора да бъде представляван от адвокат, за което настоял и по време на проведеното заседание. Макар директорът да не разрешил участието на адвокат в производството, заседанието било отложено, за да може жалбоподателят да получи правна консултация, което и станало. Той бил посъветван от адвокат за характера и формата на производството пред директора на затвора, както и за въпросите, които трябва да постави.

На заседанието на 21 октомври 1996 г. г-н Езех потвърдил, че е разполагал с нужното време да разговаря с адвокат и че има готовност заседанието да продължи. Той бил признат за виновен и му било наложено наказание 40 допълнителни дни в затвора на основание чл. 42 от Закона за наказателното производство от 1991 г. (“Закона от 1991 г.”), заедно с 14 дни килиен режим, 14 дни изключване от колективна работа и 14 дни лишаване от привилегии. Това било двадесет и второто му дисциплинарно нарушение и седмо нарушение, изразяващо се в заплаха с убийство или причиняване на телесна повреда на служител на затвора.

На 22 октомври 1996 г. и на 11 февруари 1997 г. г-н Езех се оплакал пред компетентния министър от начина, по който е било проведено производството. Жалбата му била оставена без уважение.

II. Вторият жалбоподател

През януари 1988 г. вторият жалбоподател, Лорънс Конърс, бил осъден за изнасилвания и грабеж на четири отделни срока лишаване от свобода, най-дългият от които бил 18 г.

На 23 март 1997 г., докато правел крос по алеята в двора на затвора, той се сблъскал с негов служител. Според служителя, жалбоподателят нарочно върхлетял върху него.

Г-н Конърс бил обвинен в извършване на нападение – нарушение на правило 47(1) от Правилата за затворите. На заседанието пред директора на затвора на 24 март 1997 г. поискал да бъде представляван от адвокат или, алтернативно, от наблюдаващия го инспектор по пробацията. Макар това да му било отказано, заседанието било отложено, за да му се даде възможност да получи правна консултация, което и станало. Адвокат му разяснил характера и формата на производството пред директора на затвора и го посъветвал да постави определени въпроси и на следващото заседание отново да поиска да бъде представляван.

На заседанието на 11 април 1997 г. директорът не уважил молбата за представителство от адвокат. Вторият жалбоподател бил признат за виновен за извършване на нападение и му били наложени 7 допълнителни дни в затвора на основание чл. 42 от Закона от 1991 г., три дни килиен режим и глоба от осем лири стерлинги. Това било тридесет и седмото му дисциплинарно нарушение.

III. Обжалване пред съд

Молбите на двамата жалбоподатели за разрешение да обжалват пред съд отказа на директора на затвора да допусне представляването им от адвокат били оставени без уважение от едноличен състав на Висшия съд по съображения, че не съществувало право на представителство по дисциплинарни производства, а директорът на затвора бил упражнил разумно правото си на дискреционна преценка.

Чл. 47(17) от Правилата за затворите предвиждал, че затворникът отговаря за нарушаване на дисциплината, ако прибегне до заплашващи, злонамерени или обидни думи или поведение.

Чл. 4 от Закона за обществения ред от 1986 г., озаглавен “Заплаха с насилие или подбуждане към насилие” и чл. 5 от същия закон “Тормоз, причиняване на страх или страдание” съдържали подробна уредба на тези деяния.

Затворникът отговарял за нарушаване на дисциплината, ако извърши физическо насилие (чл. 47(1) от Правилата за затворите). Както чл. 47 от Закона за престъпленията против личността от 1861 г., така и чл. 39 от Закона за наказателното производство от 1988 г. съдържали уредба на престъплението упражняване на насилие.

Съгласно чл. 48 (1) от Правилата за затворите обвинението за извършено дисциплинарно нарушение се повдигало, освен при изключителни обстоятелства, в срок от 48 часа от извършването и се разследвало от директора на затвора в деня след повдигането му.

Към 1970 г. опрощаването на част от наказанието, разбирано било като привилегия, било като право, се състояло в това, че на затворника се съобщавала при пристигането му в затвора датата, на която най-рано може да бъде освободен и на която, ако не бъде лишен от част от опростеното наказание, следва да очаква освобождаване. Лишаването от опростени дни имало ефекта на продължаване на престоя в затвора след очакваната дата на освобождаване.

Законът за наказателното производство от 1991 г. (“Законът от 1991 г.”) въвел нов принцип за определяне на срока от присъдата, който да се изтърпи в затвора. С него била изоставена концепцията за опрощаване на част от наказанието, свързана с освобождаване на затворниците преди изтичането на срока на присъдите им, и на нейно място бил създаден нов режим, който разграничавал затворниците на такива с присъди до и над 4 г. лишаване от свобода (съответно на затворници с краткосрочни и дългосрочни присъди). Въведено било налагане на допълнителни дни задържане в затвора като наказание за дисциплинарно нарушение, чийто максимум бил определен с изменението на Правилата за затворите от 1995 г. на 42 дни за всяко нарушение. Налагането на допълнителни дни се извършвало от директора на затвора и не можело да надхвърля срока на първоначалното наказание, определено с присъдата.

Инструкция № 61 от октомври 2000 г. за работата на затворите, озаглавена “Дисциплината в затвора и Европейската конвенция за правата на човека: ръководство относно налагането на допълнителни дни”, представлявала ръководство за провеждането на заседанията пред директорите на затвори и за налагането на наказания, и по-специално на наказанието допълнителни дни, съобразено с изискванията на Закона за правата на човека от 1998 г.

След произнасяне на решението на III отделение на Съда по настоящите жалби¹, били приети нови Правила за затворите. Бил създаден специален независим орган, който да разглежда и да се произнася по обвинения в сериозни дисциплинарни нарушения (на практика районни съдии, посещаващи регулярно затворите) и да налага дисциплинарни наказания, включително до 42 допълнителни дни. В производството пред него било предвидено право на затворниците да бъдат представлявани от адвокат. Отнето било правомощието на директорите на затвори да налагат допълнителни дни като наказание.

---

¹ Виж решение от 15 юли 2002 г. на III отделение на Съда.

Резюме на решението на Европейския съд

66. Жалбоподателите се оплакват на основание чл. 6, т. 3 (с) от Конвенцията от липсата на адвокатска защита и, алтернативно, от липсата на безплатна служебна защита в производството пред директора на затвора.

В решението си от м. юли 2002 г. отделението на Съда е приело, че производството е било свързано с произнасяне относно наказателно обвинение срещу жалбоподателите по смисъла на чл. 6, т. 1 и че е налице нарушение на гаранцията, съдържаща се във втората хипотеза на чл. 6, т. 3 (с) от Конвенцията, тъй като им е било отказано да бъдат представлявани от адвокат. Пред Голямото отделение жалбоподателите подкрепят, а правителството оспорва и двете констатации, като голямата част от доводите са концентрирани върху приложимостта на чл. 6 спрямо производствата срещу жалбоподателите.

67. Съдът припомня, че делата, отнесени пред Голямото му отделение, обхващат всички аспекти на жалбата, разгледана преди това в решението на отделението, а не само въпросите, наложили презаглеждане съгласно чл. 43, т. 2 от Конвенцията.

А. Приложимост на чл. 6 от Конвенцията

1. Критериите, по които се определя приложимостта на чл. 6

а) Решението на отделението

69. Отделението е приело като отправна точка критериите, посочени в решението по делото [Енгел и други срещу Холандия](#)² (от 8.06.1976 г., А.22, §§ 82-83), както са приложени в контекста на затворите по делото [Кембъл и Фел срещу Обединеното кралство](#)³ (решение от 28.06.1984 г., А.80, §§ 68-69).

б) Доводите на жалбоподателите пред Голямото отделение

70. Страните не спорят, че това е правилната изходна точка при преценката за приложимост на чл. 6 в наказателноправния му аспект.

71-75. Жалбоподателите подчертават, че правителството се е противопоставяло на всяко развитие в правния статут на затворниците в Англия и Уелс през последните 25 години с аргумента, че евентуално засилена съдебна намеса ще подкопае дисциплината в затвора. Въпреки това промените, внесени в дисциплинарния режим в Шотландия през юни 2001 г. и в Англия и Уелс през 2002 г., не показали и нямало да покажат подобен отрицателен ефект, а напротив – способствали за по-добра дисциплина.

Жалбоподателите считат, че подходът на отделението при прилагане на критериите от делото Енгел е правилен и съответстващ на практиката на органите по Конвенцията.

в) Доводите на правителството пред Голямото отделение

---

² Engel and Others v. the Netherlands

³ Campbell and Fell v. the United Kingdom

76-81. Според правителството отделението не е държало в достатъчна степен сметка за необходимостта от ефективен дисциплинарен режим в затворите, която обосновавала по-широка дисциплинарна сфера в затворническия контекст.

Отделението се било отклонило от практиката на Комисията.

Правителството изтъква и недостатъци на внесените през 2002 г. промени – намалена ефективност, бавност, административни затруднения, оскъпяване.

г) Преценката на Съда

82. Съдът отбелязва, че не се спори относно приложимостта на критериите по делото *Енгел*: дали правната уредба на нарушението според вътрешното право на държавата-ответник по характера си е наказателноправна, дисциплинарна или едновременно и двете; какъв е характерът на нарушението, както и какви са характерът и тежестта на наказанието, което заплашва нарушителя.

83. Съдът припомня и по-късното си решение по делото *Кембъл и Фел*, по което горните критерии са приложени в затворническия контекст:

“Конвенцията не създава пречки за договарящите държави да установяват или да провеждат разграничение между наказателно и дисциплинарно право, но от това не следва, че така направената класификация е решаваща за целите на Конвенцията. ... Ако договарящите държави имаха възможност по свое усмотрение, чрез категоризиране на дадено нарушение като дисциплинарно, вместо като престъпление, да изключат действието на основните разпоредби на членове 6 и 7, приложението на тези текстове би било подчинено на суверенната им воля. Една толкова широка свобода на действие би могла да доведе до резултати, несъвместими с предмета и целта на Конвенцията.

В решението си по делото *Енгел и други* Съдът е проявил предпазливост, като е отбелязал, че що се отнася до разграничителната линия между “наказателно” и “дисциплинарно”, той ограничава вниманието си само в областта, с която е свързан конкретният случай, а именно военната служба. Съдът си дава сметка, че що се отнася до затворите има практически и политически основания за установяване на специален дисциплинарен режим .... Въпреки това, гаранцията за справедливо гледане на делото, която е целта на чл. 6, е един от основните принципи във всяко демократично общество по смисъла на Конвенцията (виж решението по делото *Голдър*⁴ от 21.02.1975 г., А.18, стр. 18, § 36). Съгласно решението по делото *Голдър*, правосъдието не може да свършва пред вратите на затвора и, в съответните случаи, няма основание затворниците да бъдат лишавани от гаранциите на чл. 6.

Оттук следва, че принципите, изложени в решението *Енгел и други*, са приложими, *mutatis mutandis*, и за условията в затвора, както и че изброените по-горе съображения не могат да надделеят над необходимостта от запазване и при тези условия на такова разграничение между “наказателно” и “дисциплинарно” право, което да е съобразено с предмета и целта на чл. 6.”

85. Голямото отделение се съгласява с III отделение на Съда, че “критериите *Енгел*” трябва да се приложат към обстоятелствата на случая, за да се прецени къде е разграничителната линия между “наказателно” и “дисциплинарно”, като съответно се отчита затворническият контекст.

86. Съгласно постоянната практика на Съда, вторият и третият критерии, формулирани в решението *Енгел*, са алтернативни, а не задължително кумулативни: за да се приеме, че чл. 6 е приложим, достатъчно е нарушението да е “наказателно” по характер от гледна точка на Конвенцията или засегнатото лице да подлежи на санкция, която по естеството и строгостта си се отнася поначало към “наказателноправната” сфера (виж напр. решението по делото *Луц срещу Германия*⁵ от 25.08.1987 г., А.123, § 55).

⁴ Golder v. the United Kingdom

⁵ Lutz v. Germany

Това не изключва прилагането на кумулативен подход там, където самостоятелният анализ на всеки отделен критерий не позволява да се стигне до категоричен извод относно съществуването на “наказателно обвинение” (виж решенията по делата *Гарифалу АЕБЕ срещу Гърция*⁶ от 24.09.1997 г., *Reports of Judgments and Decisions*, 1997-V, § 33; *Банденун срещу Франция*⁷ от 24.02.1994 г., А.284, § 47 и *Лауко срещу Словакия*⁸ от 2.09.1998 г., *Reports* 1998-VI, § 57).

87-89. Съдът прави и някои бележки по по-общите доводи на страните относно прилагането на “критериите Енгел”.

Първо, без да поставя под съмнение важността на поддържането на ефективна система на ред и контрол в затвора, Съдът не смята за убедителен довода на правителството, че отнемането на правото на директора да налага допълнителни дни ще подкопае тази система. В това отношение той обръща внимание на наличието на други дисциплинарни наказания, както и на успешно функциониращата нова дисциплинарна система в Шотландия.

2. Първият от “критериите Енгел” – вътрешноправната класификация на нарушенията

90. Съгласно националното право нарушенията, в които са били обвинени жалбоподателите, са класифицирани като дисциплинарни и Правилата за затворите определят начина за разглеждането им от директора на затвора. Изтъкнатият от правителството факт, че констатациите му не съставляват част от криминалното досие, е само естествена последица от дисциплинарния характер на нарушенията. Производството по налагане на наказание за такива нарушения се счита за дисциплинарно и преследва целта да се поддържа редът в затвора.

91. Тези индикации по вътрешното право обаче имат само формално и относително значение. “Самият характер на нарушението е от по-голяма важност” (цитираното решение по делото *Енгел*, § 82).

3. Вторият от “критериите Енгел” – характерът на обвинението

а) Решението на отделението

92. Отделението не е изключило възможността обвиненията срещу първия жалбоподател да съставляват и основания за наказателно преследване, а тези срещу втория, макар и да са били свързани със сравнително тривиален инцидент, са съставлявали и престъпление. Отделението е заключило, че тези фактори придават на обвиненията определен отенък, който не съответства изцяло на едни чисто дисциплинарни нарушения.

б) Доводите на жалбоподателите пред Голямото отделение

93. Жалбоподателите подкрепят подхода на отделението и изтъкват, че докато някои нарушения са характерни за дисциплинарната система, доколкото самото им съществуване се свързва със статута на затворник, други се отнасят едновременно към дисциплинарната и към наказателната сфера. Това силно накланяло везните в полза на определянето им като наказателни обвинения по

---

⁶ Garyfallou AEBE v. Greece

⁷ Bendenoun v. France

⁸ Lauko v. Slovakia

смисъла на чл. 6. В тази връзка те припомнят, че съответните норми са общоприложими, че елементите на нарушенията са същите като на еквивалентните им престъпления, че твърдяното поведение е подлежало на наказателно преследване, че производството е било спорно по характера си, че тежестта и стандартите на доказване са били същите, както пред наказателния съд, както и че наложените наказания са били едновременно санкциониращи и възпиращи по естество, цел и ефект.

в) Доводите на правителството пред Голямото отделение

94-98. Според правителството четири основни фактора трябва да бъдат разгледани, за да се определи характерът на обвинението: Първо, отличителният белег на дисциплинарното нарушение бил връзката му с определена група с особен статус, а не с всички граждани. Второ, по делото Кембъл и Фел било подчертано, че особено сериозният характер на разглежданите нарушения е довел Съда до заключението за наличие на наказателен “оттенък”. Отделението не отдало достатъчно значение на факта, че в случая нарушенията не са така сериозни. Трето, неизбежно било известно припокриване между дисциплинарния и наказателния режими, тъй като и двата имали за цел поддържането на приемливи стандарти на поведение. Това било само един фактор при цялостната преценка, на който отделението придало прекалено голяма тежест. Четвърто, основната цел на затворническата дисциплинарна система била възпираща, а не наказваща – възможността за предсрочно освобождаване стимулирала затворниците към добро поведение, но съответно необходима била и възможността те да я загубят при лошо поведение.

99. В заключение, преобладаващите характеристики на нарушенията били дисциплинарни, а не наказателни.

г) Преценката на Съда

100-102. Съдът припомня, че договарящите държави не могат по свое усмотрение да класифицират едно нарушение като дисциплинарно вместо като престъпление или да преследват извършителя на едно “смесено” нарушение по дисциплинарен вместо по наказателен ред, тъй като това би подчинило действието на фундаменталната разпоредба на чл. 6 на суверенната им воля. Ролята на Съда е да се увери, че дисциплинарната сфера не навлиза неоснователно в наказателната сфера (цитираното по-горе решение по делото *Енгел и други*, § 81). Според цитираното решение по делото *Кембъл и Фел* (§ 71) нарушенията на един затворник могат да бъдат различни по форма. Някои деяния касаят единствено вътрешната дисциплина, докато други не могат да бъдат разглеждани по същия начин. Критериите, които имат значение, са доколко сериозно е нарушението и дали незаконността на действията зависи от факта, че те са извършени в затвора, както и дали поне теоретически има възможност едно поведение да бъде предмет и на наказателно, и на дисциплинарно производство. Освен това, наказателните санкции се отличават със съчетанието на наказваща и възпираща цел.

103. В случая Съдът отбелязва първо, че разглежданите нарушения са свързани с определена група с особен статус, а не с всички граждани, но това е само един от релевантните фактори при преценката за характера на нарушението (цитираното решение по делото Кембъл и Фел, § 71).

104. Второ, пред Голямото отделение не се спори, че обвинението срещу първия жалбоподател съответства на престъпление по общото наказателно право, а това срещу втория съставлява и престъпление. Вярно е, че последното обвинение е бил свързано с относително незначителен инцидент и че изключителната сериозност на нарушението може да обуслови наказателния му характер, както се сочи в решението *Кембъл и Фел*. Това обаче не означава, че обратно, маловажният характер на нарушението сам по себе си може да го постави извън приложното поле на чл. 6.

Що се отнася до тежестта на конкуриращите дисциплинарна и наказателна отговорност, в решението *Кембъл и Фел* Съдът е приел за относим фактор дори “теоретичната” възможност спорните действия да бъдат предмет на двата типа производство, независимо от сериозността на нарушенията. Следователно теоретичната възможност за конкуриращи наказателна и дисциплинарна отговорност е най-малкото относим фактор, който сочи на характеристика на двете нарушения като “смесени”.

105. Трето, във връзка с аргумента на правителството за основно възпиращата цел на предвиденото нарушение Съдът отбелязва, че налагането на допълнителни дни затвор във всички случаи предпоставя установяването на виновност и намира за неубедителен довода, разграничаващ санкционната и възпиращата цел на разглежданите нарушения, тъй като тези цели не се изключват взаимно и са признати за характерни черти на наказателните санкции.

“106. В съответствие с това Съдът счита, че тези фактори, макар и да не са достатъчни сами по себе си, за да наложат извод, че нарушенията, в които са били обвинени жалбоподателите, следва да се разглеждат като “наказателни” за целите на Конвенцията, очевидно им придават известен отенък, който не съвпада изцяло с чисто дисциплинарната материя.”

107. Поради това Съдът намира, подобно на отделението, че е необходимо да се съобрази и:

4. Третият от “критериите Енгел” – характерът и строгостта на наказанието

а) Решението на отделението

108. Отделението е приело, че правното основание за задържането на жалбоподателите за допълнителни дни е продължавала да бъде присъдата и поради това то е било несъмнено законно по вътрешното право. Въпреки това те са останали в затвора след датата, на която иначе щяха да бъдат освободени, в резултат на отделно дисциплинарно производство, което не е било свързано с първоначалното обвинение. По въпроса за строгостта на наказанието допълнителни дни в затвора, което е заплашвало жалбоподателите и което действително им е било наложено, отделението е приело, че въпросните срокове допълнително задържане следва да се разглеждат като твърде тежки и че презумпцията за наказателен характер на обвиненията, водещи до такива наказания, не е оборена.

б) Доводите на жалбоподателите пред Голямото отделение

109-111. Жалбоподателите се съгласяват с този анализ, макар и да отбелязват, че отделението не е възприело довода им за промененото правно

основание на задържането в резултат на налагането на допълнителни дни, като следствие от Закона от 1991 г.

Твърдението на правителството, че чл. 5, т. 4 осигурява достатъчна защита, влизало в противоречие със собствената им теза, че първоначалната присъда е била единственото правно основание за задържането в течение на допълнителните дни и представлявало признание, че се поставят отделни въпроси за законност на задържането. Във всеки случай, както чл. 6, така и чл. 5, т. 4 изисквали независим и безпристрастен съд, а правителството признало, че директорът на затвора не е такъв орган. Молбата за разрешение за обжалване по съдебен ред не би поправила този недостатък, тъй като евентуалният контрол би бил упражнен на ограничени законови основания и не би съставлявал разглеждане по същество ([Уийкс с/у Обединеното кралство](#)⁹, решение от 2.03.1987 г., А.114, § 69).

в) Доводите на правителството пред Голямото отделение

113-114. Правителството оспорва начина, по който отделението е приложило третия критерий, и изводите му. Поддържа, че действително наложеното наказание би трябвало да се приеме за указание по въпроса каква санкция е заплашвала жалбоподателите.

115-116. Твърди, че дори значителни срокове допълнително задържане биха попаднали изцяло в дисциплинарната сфера. Споделя анализа на отделението относно отражението на Закона от 1991 г. върху ефекта от налагането на допълнителни дни, но не се съгласява, че то съставлява ново “лишаване от свобода”. По-нататък, отделението неправилно било презюмирало, че загубата на опрощаването на част от наказанието обуславя наказателен характер на обвиненията. Решенията по делата [Енгел](#) и [Кембъл и Фел](#) не подкрепяли една презумпция, че каквото и да било твърде тежко изгубване на опрощаването в затворническия контекст би довело до определяне на обвиненията като наказателни. Изразява несъгласие с прилагането на критерия “твърде тежко”. Твърди, че отделението не е придало достатъчно значение на “затворническия контекст”. Да се приравнят налагането на допълнителни дни на затворници и задържането на лица, които са били на свобода (включително военен персонал), означавало игнориране на този контекст и по-специално на факта, че допълнителните дни се изтърпяват в рамките на законно наложеното от съд наказание.

117-119. Отделението не било отдало достатъчно значение и на легитимността на установяването от страна на държавата на система за опрощаване в зависимост от доброто поведение на затворника, прилагана от пенитенциарните власти. Наказанията, разгледани по делото [Кембъл и Фел](#), били от съвсем различен порядък. Накрая, макар и чл. 6 и чл. 7 да не били приложими към разглежданите производства, затворникът запазвал закрилата на чл. 5, тъй като можел да оспори по съдебен ред законността на продължаващото задържане, както и налагането на наказание допълнителни дни.

(г) Преценката на Съда

120. Характерът и строгостта на наказанието, което е заплашвало жалбоподателите, се определят с оглед на максималния размер на наказанието,

---

⁹ Weeks v. the United Kingdom

предвидено за такива обвинения. Макар и да е релевантно, действително наложеното наказание не може да намали значението на това, което първоначално ги е заплашвало.

121. Що се отнася до характера на наказанията в случая, Съдът отбелязва, че страните не оспорват изводите на отделението относно ефекта във вътрешното право на налагането на допълнителни дни съгласно Закона от 1991 г.

В тази връзка отделението е констатирало, че опрощаването на част от наказанието отначало се е смятало по вътрешното право за привилегия, която може да бъде давана и отнемана по усмотрение на властите и на която затворниците нямат “право” по закон. Въпреки това, още преди приемането на Закона от 1991 г. вътрешните съдилища в практиката си вече отхвърляли разбирането, че опрощаването е привилегия и че с лишаването от опростени дни затворниците не губят нещо, на което имат право. Приемали са, че дори опрощаването на част от наказанието да не е “право” по закон, затворниците са имали поне законното очакване, че ще бъдат освободени от затвора след изтичане на съответния срок. Съдът не вижда основание да се отклони от този направен от отделението анализ на националното право преди Закона от 1991 г.

122. Съдът следователно приема, както и отделението, че ефектът на Закона от 1991 г. е бил да се въведе по-голяма прозрачност в нещо, което вече е било присъщо на системата за опрощаване на част от наказанието. Като е заместил термина “лишаване от опростени дни” с “налагане на допълнителни дни”, Законът от 1991 г. е отразил това, което вече е било действителност на практика. Така “право” на освобождаване не възниква преди да изтекат евентуални допълнителни дни, наложени на основание чл. 42 от Закона от 1991 г. Правното основание на задържането в течение на тези допълнителни дни продължава следователно да бъде първоначалната присъда.

123. От гледна точка на вътрешното право налагането на допълнителни дни не увеличава наказанието, определено на затворника с присъдата. Следователно задържането на жалбоподателите в течение на допълнителните дни е очевидно законосъобразно по вътрешното право. Все пак Съдът не смята, че това е сърцевината на въпроса за точното естество на това наказание. Както показва решението по делото *Стафорд с/у Обединеното кралство*¹⁰ ([GC], жалба № 46295/99, §§ 64 и 79, ECHR 2002-IV), може да се наложи да се погледне отвъд привидността и използваната терминология и анализът да се концентрира върху реалността на положението. Действителността при налагането на допълнителни дни е, че затворниците се задържат след датата, на която иначе биха били освободени, в резултат на отделно дисциплинарно производство, което не е свързано юридически с първоначалната присъда.

124. В съответствие с това Съдът намира, че постановяването от директора на затвора на задържане за допълнителни дни съставлява допълнително лишаване от свобода, наложено със санкционна цел, след констатиране на виновност. Съдът намира допълнителна подкрепа на това становище в разпоредбата на правило 54 (1) от Правилата за затворите, която позволява налагането на допълнителни дни по време на задържането под стража и, следователно, преди каквато и да било присъда, макар и тези дни да не се излежават в случай на оправдаване.

125. Поради това простият факт, на който се позовава правителството, че към момента на решението на директора жалбоподателите вече са били затворници, изтъпяващи законно наложено наказание лишаване от свобода, не

---

¹⁰ *Stafford v. the United Kingdom*

дава основание за разграничаване на техния случай от този на цивилни лица или военен персонал, които са на свобода. По тази причина и въпросът за процедурната защита, дължима при производството за налагане на дисциплинарно наказание в затвора, следва да се отнесе към [чл. 6](#), а не, както поддържа правителството, към [чл. 5](#) от Конвенцията.

126. Съдът припомня извода си по делото *Енгел и други*, че “в едно общество, което се придържа към принципа за върховенството на закона, предвиденото като наказание лишаване от свобода попада в “наказателната” сфера, с изключение на такова лишаване от свобода, което по естество, продължителност или начин на изпълнение не може да се счита за твърде тежко”. Следователно, с оглед на лишаването от свобода, което е заплашвало и е било наложено на жалбоподателите в случая, съществува презумпция, че обвиненията срещу тях са наказателни по смисъла на чл. 6 – презумпция, която може да бъде изцяло оборена по изключение и само ако това лишаване от свобода не може да се счита за “твърде тежко” предвид естеството, продължителността и начина на изпълнението му.

127. По въпроса дали презумпцията може да бъде оборена в случая, отделението не е открило особени насоки в решението по делото *Кембъл и Фели*. Голямото отделение се съгласява с това. С оглед на продължителността на периода (570 дни) на задържане на жалбоподателя по споменатото дело като “загубени опростени дни”, на Съда не се е наложило да прилага критерия “твърде тежко”.

128. В настоящия случай на жалбоподателите са били наложени съответно 40 и 7 допълнителни дни, при максимален допустим брой 42 дни за всяко нарушение, като и за двамата това е било поредното от многобройни нарушения. Наложените наказания са съответствали респективно на около 11 и около 2 седмици лишаване от свобода, наложено с присъда, предвид разпоредбата на чл. 33 (1) от Закона от 1991 г.

Съдът отбелязва, че няма данни тези допълнителни дни да са подлежали на изтърпяване по начин, различен от този на изтърпяване на наказанието по присъдите им, т.е. в затвора и при същия затворнически режим.

“При тези обстоятелства Съдът намира, че лишаването от свобода, което е заплашвало двамата жалбоподатели, и което действително им е било наложено, не може да се приеме за достатъчно незначително или маловажно, за да отстрани презюмирания наказателен характер на обвиненията срещу тях.”

Дори и най-малкото наказание, наложено в настоящия случай, чувствително надвишава това в случая на г-н Енгел.

5. Заключение на Съда

130. При тези обстоятелства Съдът заключава, подобно на отделението, че характерът на обвиненията и естеството и строгостта на наказанията са били такива, че обвиненията срещу жалбоподателите са съставлявали наказателни обвинения по смисъла на чл. 6, т. 1 от Конвенцията, който съответно е приложим спрямо производствата пред директора на затвора.¹¹

Б. Съответствие с чл. 6, т. 3 (с)

---

¹¹ Решението е взето с мнозинство от 11 срещу 6 гласа.

1. Втората хипотеза на чл. 6, т. 3 (с)

а) Решението на отделението

131. По това оплакване отделението е приело следното:

103. Съдът припомня, че Конвенцията изисква едно лице, срещу което има наказателно обвинение, и което не желае да се защитава лично, да може да ползва адвокат по свой избор (...).

104. Не се спори, че и двамата жалбоподатели са поискали да бъдат представлявани от адвокат, *inter alia*, за заседанието пред директора на затвора. Директорът им е отказал, тъй като според него това не е било необходимо. Според английското право не съществува право на представляване от адвокат в разглежданото производство. В случая съдията от Висшия съд е потвърдил това обстоятелство и е приел, че отказът на директора на затвора не е бил неразумен или своеволен.

105. Съобразно с това, въпросът дали жалбоподателите са могли да си осигурят представителство от адвокат (срещу заплащане или безплатно) е бил без значение за директора на затвора: той е упражнил правомощието си съгласно вътрешното право да не им разреши да бъдат представлявани от адвокат, независимо дали биха получили адвокатска помощ безплатно или не.

106. При това положение Съдът намира, че на жалбоподателите е отказано правото да бъдат представлявани от адвокат в производството пред директора на затвора в нарушение на гаранцията, съдържаща се във втората хипотеза на чл. 6, т. 3 (с) от Конвенцията.

б) Доводите на жалбоподателите пред Голямото отделение

132. Жалбоподателите се съгласяват със заключението на отделението, че е налице нарушение на втората хипотеза на чл. 6, т. 3 (с), тъй като не им е разрешено да ползват адвокат, било срещу заплащане, било безплатно.

в) Доводите на правителството пред Голямото отделение

133. Правителството твърди, че това оплакване трябва да се преценява съобразно условията към момента на събитията. Директорът не можел да знае и никой от жалбоподателите не бил заявил, че е в състояние да си осигури представителство от адвокат, без да иска помощ и съдействие. Затова приел исканията им като такива за отпускане на безплатна правна помощ. Следователно отказът му трябвало да се преценява от гледна точка на третата хипотеза на чл. 6, т. 3 (с).

г) Преценката на Съда

134. Съдът не вижда съществена разлика в позициите, които страните са застъпили пред отделението и след това пред него, и не намира основание да се отклони от заключенията на отделението. В съответствие с това приема, че е налице нарушение на втората хипотеза на чл. 6, т. 3 (с), по съображенията, изложени в решението на отделението.¹²

2. Третата хипотеза на чл. 6, т. 3 (с)

---

¹² Решението е взето с мнозинство от 11 срещу 6 гласа.

а) Решението на отделението

135. По това алтернативно оплакване отделението е приело:

108. Съдът, в светлината на своите заключения относно нарушаването на правото на жалбоподателите да бъдат представлявани от адвокат (виж по-горе § 106), не смята за необходимо да обсъжда алтернативния им аргумент, че интересите на правосъдието са изисквали да им бъде предоставена безплатно служебна защита в производството пред директора.

б) Доводите на жалбоподателите пред Голямото отделение

136. Жалбоподателите поддържат това свое алтернативно оплакване, като изтъкват, че когато става дума за лишаване от свобода интересите на правосъдието по принцип изискват безплатна адвокатска защита както преди, така и по време на разглеждането на всички въпроси относно вината.

в) Доводите на правителството пред Голямото отделение

137. Според правителството отказът на безплатна адвокатска защита в случая не е накърнила интересите на правосъдието.

г) Преценката на Съда

138. Голямото отделение намира, че в светлината на заключението за нарушение на правото на жалбоподателите да бъдат представлявани от адвокат, не е необходимо да се произнася по алтернативното им оплакване, че интересите на правосъдието са изисквали да им бъде осигурена безплатна адвокатска защита.

Съдът счита, че установяването на нарушение на Конвенцията само по себе си представлява справедливо обезщетение за претърпените от жалбоподателите неимуществени вреди, и присъжда 17 124 британски лири за направените разноски в производството пред органите по Конвенцията.